

Ekologie a „ekologie“

V současném tisku, rozhlase i televizi se stále častěji setkáváme s pojmy ekologie, ekovýrobky, ekopotraviny a hlavně s ekology, kteří kladou překážky budovatelským i rekreačním záměrům a svými podivnými praktikami dokonce ničí i národní parky, především Šumavu. Ideologizovali i samotné Ministerstvo životního prostředí ČR, takže se stali terčem pozornosti prezidenta republiky, který se údajně ve víru diskuze vyjádřil, že ekologie vlastně není věda, nýbrž ideologie. Zachránce ničené Šumavy senátor Tomáš Jirsa dokonce obvinil (nyní již bývalého) ředitele Šumavského národního parku, že je to právě on a jeho lidé, kdo Šumavu ničí, místo toho, aby ji chránili pro potěšení lidu. To vše jsou opravdu slova do pranice, která si zasluhují patřičnou odezvu, především proto, že zde dochází k jakémusi babylonskému zmatení jazyků, což neblaze působí na veřejnost a irituje přírodovědce.

Pan prezident má v lecčems pravdu, ale to, co tak vytýká „ekologům“, se ve skutečnosti vztahuje na environmentalisty a máme-li už hovořit o ideologii, tak na environmentalismus, což je „učení“ zabývající se vztahy mezi vnějším (přírodním) prostředím a společenským vývojem (jak doslova praví Úvod do pojmosloví v ekologii krajiny, str. 71, vydaný r. 2001 MŽP ČR), takže svou náplní spadá do věd společenských. Z projevu většiny těch různých mediálních „ekologů“ lze soudit, že jim není příliš jasná náplň a hlavně dalekosáhlý význam přírodovědné disciplíny ekologie, která popisuje a vysvětluje vztahy organismů k jejich prostředí ať živému, nebo neživému.

A proto k věci. Ekologické poznatky provázely lidskou společnost během celé její historie, a nebudeme daleko od pravdy, když řekneme, že před nástupem průmyslu byly po tisíciletí hlavním impulzem jejího vývoje založeného na racionálním využívání existujících přírodních zdrojů. Příkladem jsou již první rolníci v neolitu, když ve střední Evropě kultivovali především ty okrsky, které dnes hodnotíme I. bonitou. Dobrým praktickým ekologem musel donedávna být každý úspěšný sedlák při výběru svých pozemků k pěstování určitých rostlin (ať šlo o obiloviny, okopaniny nebo ovocné stromy) nebo pastvin a luk. Dobře věděl, jaká stanoviště a půdy odpovídají nárokům jednotlivých plodin, a doslova tak plnil heslo „co je ekologické, to je i ekonomické“ – když uvedené vztahy zanedbal nebo je prostě neznal, smutně skončil. A to platí nejen pro sedláka, ale pro kohokoli, kdo těží ze zdrojů živé přírody.

Vědecko-technická revoluce v posledních dvou stoletích ovšem poskytla lidstvu prostředky, které mohou zasahovat do hospodářství přírody v stále širším měřítku – dnes již v globálních rozměrech, což klade na ekology nebyvalé požadavky. Dávno už nestačí po tisíciletí získávané lidové

zkušenosti, ke slovu přichází ekologie jako náročné přírodovědné odvětví, které musí počítat s nejrůznějšími geo- i biofaktory, jejich interakcemi a hlavně dopady jejich narušení na přírodu a společnost. Jak se může vymstít zanedbání ekologických vztahů, ukázalo slavné přetváření přírody podle hesla „poručíme větru dešti“, které zcela opomenulo zásadu, že akce užitečná na jednom místě může způsobit katastrofu na místě druhém. Světovým příkladem je zničení Aralského jezera jeho přeměnou v solnou poušť kvůli zavlažování bavlníkových polí v jeho okolí.

Vraťme se ale do našich malých poměrů. Pan Jirsa to se Šumavou jistě myslí dobře, patří však k oněm „ekologům“, kteří nemají představu o složitosti ekologických procesů. Dlouhodobé tragikomické spory o poměrech v Šumavském národním parku, přesněji o smrčinách na šumavských Pláních, nebyly bohužel nikdy vysvětleny ve všech aspektech, které mají podíl na dnešním nepříznivém stavu, jak ukazuje následující přehled:

- Především není obecně známo, že tu probíhá přirozený ústup lesa následkem paludifikace, tj. tvorby vrchovištních rašelin, které se zde vytvářejí od konce ledové doby a jsou dnes chráněné jako přirozené bezlesí. Tam, kde mocnost dlouhodobě narůstající rašeliny přesáhne hloubku mělkého kořenového systému smrku, ztratí strom kontakt se skalním podkladem, což vede nejen k omezené dostupnosti minerálních živin a růstu acidifikace, ale i ke ztrátě stability a v důsledku obojího i k menší odolnosti proti napadání kůrovcem a zvýšené náchylnosti k vývrátům. Jde o přirozený proces dobře známý ze severozápadní Evropy, sice plíživý, ale trvalý. Hynoucí smrky na okrajích vrchovišť najdeme na vyobrazeních ještě před větrnou katastrofou z r. 1870 popsanou Karlem Klostermannem, kdy ještě nepůsobily toxické imise. Větrné kalamity se zde jistě opakovaly i v dávné minulosti.

- Co do vlivu imisí T. Jirsa nebere v úvahu, že Šumava není ve střední Evropě sama a že u nás došlo k velkoplošnému úhynu lesů, a to kvůli imisím a následnému šíření škůdců, i jinde, např. v Jizerských a Orlických horách, Krkonoších a především v obrovském rozsahu v Krušných horách, kde nikdy nebyl národní park nebo aspoň CHKO, takže vše měli v rukou jen lesníci. Je pravda, že imisní dopad tam byl silnější, ovšem bohužel zasahuje v různé míře celou střední Evropu, takže bylo jen otázkou času, kdy se projeví i na Šumavě, jelikož má kumulativní charakter (viz Živa 2009, 1–3).

- Nutno vzít v úvahu širší kontext: šumavské lesy místy silně postihlo i plenivé působení skláren, nehledě k tomu, že většinu českých lesů dnes představují smrkové plantáže, které jako každá monokultura jsou mnohem náchylnější ke kalamitám než přírodní les, takže o ohniska různých škůdců není nikde nouze. Je to zlá situace, se kterou by těžce a patrně víceméně neúspěšně bojovali i lesníci, kdyby zde národní park ani bezzásahové zóny nebyly. Neštěstím Šumavy je její mediální proslulost kombinovaná s různými názory „ekologů“ i zájmem environmentalistů, kteří celou záležitost prožívají spíše emotivně. Naším problémem totiž není tolik diskutované globální oteplování, na kterém my – sobecky řečeno – můžeme spíše vydělat, ale toxické imise, které právě v našich zemích již nadělaly obrovské ekonomické škody.

Imise, značná chemizace spolu s neuváženými zásahy do přírodního prostředí, jakož i nadměrné koncentrování rekreace v některých místech viditelně poškozují naši krajinu, kterou nenápadně ochuzují, jak třeba ukazuje úbytek mnoha rostlin (srovnejte údaje v Květeně ČR) i živočichů, kteří donedávna byli běžnými obyvateli našich luk a lesů. Mnozí lidé to pozorují a pociťují jako ztrátu, takže se nemůžeme divit vzrůstu environmentalismu, který se ostatně projevuje všude v civilizované Evropě.

Pan prezident jako ekonom by si měl více uvědomit, jak velké peníze dnes proudí do aspoň jen trochu přirozené přírody a krajiny, kde by každý starosta chtěl vydělat na turismu. Ale pozor – jako lze neudržovaný dům vybydlet, je možno i citlivější krajinu „vyturistovat“. Svůj podíl na tomto vývoji má také všeobecný pokles znalosti běžných přírodních skutečností, který se bohužel projevuje i na samotné přírodovědecké fakultě, natož pak jinde! Planeta musí být zelená ze zcela jednoduchého důvodu – jen zelené organismy mohou poskytnout potravu ostatním živým bytostem, od žížaly po člověka. Kdyby jich nebylo, byli bychom dodnes asi jen chemotrofními organismy na dně oceánu.

Příroda sama o sobě je nezastupitelnou a bohužel i citlivou hodnotou, s níž musíme nakládat jako dobří hospodáři a ne jako chamtivci, kteří vidí jen okamžitý zisk bez ohledu na následky. V tom je dnes hlavní poslání skutečné ekologie jako vědy.